

THE SUFFERING THROUGH THE EYES OF THE DOCTOR-PRISONER

Ionela Ganea

Assist. Lecturer, PhD, „Carol Davila” University of Medicine and Pharmacy,
Bucharest

Abstract. This paper aims at presenting the way in which a scientist manages to use his knowledge not only as a doctor but also as a writer in presenting the story of his life in such a way that he succeeds in touching the heart of the reader. By making use of both specialized and non-specialised medical vocabulary in presenting the hardships of his life, the writer will end up in encouraging the reader and make him prepared to overcome any hardships.

Keywords: suffering, doctor, prisoner, resistance, survival

În cartea sa „Omul în căutarea sensului vieții”, Viktor Frankl prezintă experiența personală trăită ca prizoner în lagărele de la Dachau și Auschwitz. Motivul pentru care a scris această carte a fost acela de a-i convinge pe cititori că viața are sens în orice situație fie că vorbim de fericire sau necazuri. Exemplele concrete folosite au fost menite să întărească această idee, mai ales că este vorba de o situație extremă precum viața într-un lagăr de concentrare.

Deși a fost scrisă doar în nouă zile, cu intenția de a fi publicată anonim și de a nu beneficia de reputație autorială, „Omul în căutarea sensului vieții” a devenit un adevărat succes datorită modului de prezentare și explicare a evenimentelor petrecute în lagăr. Cartea este o combinație de știință și umanism, prezentată de autor din mai multe perspective: cea de psihiatru, scriitor, deținut și supraviețuitor al Holocaustului. Aceasta este structurată asemenea unei vizite la cabinetul doctorului unde sunt descrise simptomele pacientului, afecțiunea este identificată și explicată pe înțelesul pacientului pentru ca mai apoi să i se prescrie tratamentul.

Viktor Frankl a fost un psihiatru vienez, doctor în neurologie și filozofie și întemeietorul celei de-a treia școli vieneze de psihoterapie, logoterapia sau analiza existențială. Fiind de origine evreu, în timpul celui de-al doilea război mondial, după instalarea nazismului în Germania, Frankl a fost deportat în lagărele morții împreună cu mama, tatăl și soția sa. La intrarea în lagăr, Frankl avea alături de el manuscrisul primei sale cărți care conținea conceptele fundamentale ale logoterapiei create de acesta, precum și experiențele sale clinice ca neurolog și psihiatru, care susțineau teoria sa. Manuscrisul i-a fost confiscat, iar Frankl l-a refăcut în timp ce se afla la Auschwitz, pe bucățele de hârtie furate de un camarad din birourile lagărului.

Întâmplările din interiorul lagărului sunt dureroase și sensibile, cartea prezentând cea mai intimă perspectivă asupra înțelegerii omului în situații de inimaginabilă teroare, cum acceptă trauma și în final, găsește sens în ceea ce trăiește. Pe tot parcursul cărții întâlnim suferință atât la nivel fizic cât și la nivel psihic. În ceea ce privește suferința fizică, pe lângă condițiile insalubre, lipsa hranei și a hainelor, aceasta este cauzată de munca realizată în condiții meteorologice greu de suportat precum frig, ploaie, vânt și ger cumplit.

- (1) a. “Altădată, în pădure, la o **temperatură de -17 grade C**, am început să săpăm pământul, foarte înghețat, ca să tragem niște conducte de apă”. (p.40)
 b. “**Pământul înghețat trosnea sub vârful târnăcopului, de săreau scânteii.**” (p.52)
 c. “Așa că a trebuit să **așteptăm afară în ploaie și în vântul tăios** până când omul lipsă a fost găsit.” (p.59)
 d. “găseam timp să ne căutăm de păduchi (...) presupunea să **stai dezbrăcat în baraca neîncălzită de al cărei tavan atârnav țurțuri.**” (p.61)

Autorul ține să sublinieze că în aceste condiții, până și orice semn de oboseală din partea deținutului sau de ajutor acordat altui deținut era aspru pedepsit:

- (2) a. „Și atunci am auzit primul sunet de bici - **curele de piele sfichiindu trupurile goale** (...) după o vreme s-au auzit iarăși **sfichiiturile bicelor, însoțite de urletele celor torturați**. De data aceasta bătaia a durat ceva vreme.” (p.30-31)
 b. „Era o practică favorită să se trimită un convoi proaspăt sosit, ca grupă de lucru, cu **sarcina de a curăța latrinele și de a îndepărta murdăria din canalizare** (...) excrementele îți săreau pe față în timp ce le transportai peste câmpurile de hârtoape, așa că **orice semn de scârbă de-al deținutului sau orice încercare a acestuia de a-și sterge murdăria era pedepsită cu lovituri de către Capi.**” (p.36)
 c. „**Omul avea febră, dar raportase infirmeriei faptul într-un moment nepotrivit.** Așa că **era pedepsit** pentru această încercare neregulamentară de a fi scutit de îndatoririle sale” (p.37)
 d. „**i-am sărit în ajutor** fără să-mai stau pe gânduri. **Imediat am fost lovit în spate**, apostrofat grosolan și somat să mă întorc la locul meu. (p.40)

În ceea ce privește suferința psihică, autorul explică faptul că în astfel de circumstanțe, suferințele, moartea și morții au devenit atât de obișnuite încât deținutul nu mai era uimit absolut deloc. Pe lângă acestea, deținutul mai îndura și chinul dorului de casă și de familie, ajungând să fie mistuit de dor. Frankl face ușor trecerea de la limbajul curent prezentat în exemplele (1) și (2) la terminologia specifică omului de știință explicând în termeni științifici (3) fazele prin care trecea deținutul: de la starea de șoc în momentul când intră în lagăr, la cea de apatie care se instalează în momentul în care este martor al tuturor lucrurilor nedrepte care aveau loc în interiorul lagărului.

- (3) a. „Prizonierul **a trecut de la prima la cea de-a doua fază, una de relativă apatie**, în care s-a instalat un soi de moarte emoțională.” (p.36)
 b. „Dar deținutul, care trecuse deja **în cea de-a doua fază a reacțiilor sale psihologice**, nu-și mai ferea acum privirea. Sentimentele lui se tociseră și putea privi la astfel de scene fără să clipească.” (p.37)
 c. „Apatia, principalul **simptom** al celei de-a doua faze, era **un mecanism de autoapărare** necesar.” (p.43)
 d. „Mai mulți colegi medici din lagăr, **specializați în psihanaliză**, vorbeau adeseori despre un soi de „**regresie**” a deținutului în lagăr – o repliere a acestuia într-o formă mai primitivă de viață sufletească.” (p.43)
 e. „**În timpul acestei faze psihologice**, se poate observa că oamenii cu o natură ceva mai primitivă nu pot scăpa de influența brutalităților care i-a înconjurat în viața de lagăr.” (p.102)

Autorul menționează că dincolo de suferințele fizice îndurate zilnic în lagăr, cea mai dureroasă era agonia sufletească ce era cauzată de nedreptățile la care era martor sau pe care trebuia să le îndure. Un exemplu concret este jignirea pe care a îndurat-o în momentul în care s-a oprit un moment să-și tragă sufletul: „în schimb luă de jos o piatră și o aruncă în mine. Mie

gestul mi se părea a fi potrivit mai degrabă pentru a atrage atenția unei sălbăticiuni, pentru a repune la lucru un animal domestic, o făptură cu care ai atât de puțin în comun încât nici măcar n-o pedepsești” (p.39). Prin urmare, într-o astfel de stare de încordare, toate eforturile și emoțiile se concentrau asupra unei sarcini unice și anume aceea de a rămâne în viață.

Făcând o prezentare psihologică și dând o explicație psihopatologică a trăsăturilor tipice ale colegilor din lagăr, autorul evidențiază faptul că există o legătură strânsă între imunitate și starea sufletească, chiar el fiind martorul unei astfel de demonstrații. Este vorba de o demonstrație dramatică ce privește un deținut care și-a pierdut încrederea în viitor, lucru care i-a fost fatal: eliberarea mult așteptată nu s-a petrecut când acesta a estimat, ceea ce l-a dezamăgit enorm. Prin urmare, rezistența organismului i-a scăzut brusc, iar corpul a căzut pradă infectării cu tifos. Acest lucru s-a întâmplat în cazul mai multor deținuți care au sperat să fie liberi de Crăciun. În opinia autorului, faptul că veștile încurajatoare nu apăreau în apropierea datei respective a dus la pierderea curajului și la dezamăgirea acestora. Astfel, acest lucru a avut o influență periculoasă asupra puterii lor de a rezista și prin urmare mulți dintre ei au pierit. Ca o concluzie la acest exemplu, putem spune că pentru starea sinelui lăuntric nu erau răspunzătoare cauzele psihofizice ci mai degrabă libera decizie a deținutului.

Pe lângă explicațiile de natură științifică, autorul recurge și la limbajul curent, folosind simple analogii. Un astfel de exemplu prezintă legătura dintre suferința omului și comportamentul gazului:

- (4) „Dacă se pompează o anumită cantitate de gaz într-o încăpere goală, gazul va umple camera complet și uniform, indiferent cât de mare ar fi ea. Tot astfel, suferința umple întru totul sufletul uman și gândirea conștientă, indiferent dacă e vorba de o suferință mare sau de una mică. De aceea, mărimea „suferinței” umane este absolut relativă.” (p. 58)

În acest mediu, singurele arme ale sufletului în lupta pentru autoconservare erau formele de artă adaptate la viața de lagăr: cântece, poezii, glume. Dezvoltarea simțului umorului a fost unul dintre lucrurile pe care Frankl și prietenul acestuia și le-au propus ca să-i ajute să se distanțeze și să vadă lucrurile dintr-o perspectivă hazlie pentru a trece mai ușor peste suferințele omniprezente.

Citatele folosite pe parcursul cărții au fost menite să evidențieze și să întărească ideile prezentate de autorul-prozonier. Printre acestea remarcăm afirmația lui Dostoievski, conform căruia „omul se poate obișnui cu orice”, fapt demonstrat și de autor, care a constatat pe propria piele că organismul uman se poate adapta oricăror circumstanțe, ceea ce era contrar noțiunilor prezentate în cărțile de specialitate:

- (5) a. „Eram nerăbdători să aflăm ce urma să ni se întâmple mai departe, de pildă care va fi urmarea faptului că **stăm goi pușcă, nemișcați, în aerul rece al toamnei târzii, încă uzi de la dușuri.**(...) curiozitatea s-a transformat în uimire: **eram mirați că nu răciserăm deloc.**” (p.32)
- b. „**Aceia dintre noi care erau medici au învățat, mai înainte de toate, că „manualele spun minciuni!**”, pentru că într-un loc scrie că omul nu poate trăi fără să doarmă un anumit număr de ore. Nu-i adevărat! (...) am dormit pe priciuri suprapuse. Pe fiecare prici (măsurând 1,8-2 metri lățime) au dormit nouă oameni care s-au învelit cu numai două pături. Desigur, a trebuit să stăm întinși pe o parte, lipindu-ne și înghesuindu-ne unii în alții, ceea ce ne era înrucâtva de folos, dat frigul pătrunzător. (...) unii și-au folosit pantofii în loc de pernă, în ciuda faptului că erau plini de noroi. (...) Cu toate astea, somnul a venit totuși (...) ușurându-ne suferința preț de câteva ceasuri.” (p.32-33)

Alte citate care au menirea să susțină ideile prezentate de autor și care un impact puternic asupra cititorului găsim în exemplele următoare:

- (6) a. „viața e ca la dentist; te tot gândești că urmează ce-i mai rău și când colo totul s-a terminat deja.” (Bismark, p.85)
 b. „Emoția, care este o suferință, încetează să mai fie suferință de îndată ce ne formăm o imagine clară și precisă despre ea.” (Spinoza, p.87)
 c. „Cel care are un *de ce* pentru care să trăiască poate îndura aproape *orice*.”(Nietzsche, p.89); „Ceea ce nu mă omoară, mă întărește.” (Nietzsche, p.94)

În concluzie, putem spune că atât suferința îndurată de autor, fiind în același timp și doctor și deținut în lagărele de concentrare de la Dachau și Auschwitz, cât și cunoștințele în domeniul psihiatriei au dus la crearea unei lucrări care are menirea de a ghida și de a încuraja persoanele aflate în dificultate. Frankl ne învață, pornind de la exemplele personale, că oricât de mari sunt problemele noastre, întotdeauna se găsesc motive pentru a continua să existăm. Prin metodele folosite de prezentare a evenimentelor, de explicare a situațiilor prin termeni științifici sau prin simple analogii și citate, autorul ne arată cum să căutam sensul vieții noastre.

BIBLIOGRAPHY

Viktor E. Frankl, *Omul în căutarea sensului vieții*. trad.: Silvian Guranda, București: Meteor Press, 2009.